

PRIMA PARS PHILOSOPHIAE.

LOGICA.

1.º *Nomen*.—2.º *Objectum*.—3.º *Defini-
tio*.—4.º *Divisio Logicae*.

1. Logica vox graeca est quae latine *rationalis* interpretatur [supple: scientia.] Logica est naturalis facultas qua utimur omnes tam docti quam indocti, et idem est ac rationis exercitium. Logica est empirica apud eos qui leges rationis ignorant; fit scientia per istiusmodi cognitionem, et tunc est reflexa; de qua sit.

2. Facultas quaelibet cognoscitur per suum objectum, nam propter ipsum tota est. Objectum facultatis est id quod ipsi considerandum objicitur et duplex est: materiale et formale. Materiale est ipsa res circa quam facultas versatur; formale estid quod in tali re facultas attingit. V. g. res quae videntur sunt objectum materiale visus; color est ejus objectum formale.

Res cognitae sunt objectum materiale Logicae; formale vero, ut aiunt scholastici,

est *ens rationis*, scilicet dispositio quam ratio nostra facit in rebus cognotis, in quantum eas ordinat per modum propositionis vel syllogismi. Ex utroque objecto materiali et formalis fit objectum integrum, sicut ex anima et corpore fit unicum animal. Tale autem objectum vocatur *materia circa quam*, et medium quo facultas objectum attingit dicitur *ratio sub qua*. Inter objectum coloratum et visus mediat lux; inter scientiam quamlibet et objectum ejus mediant principia quae, ut dicit S. Thomas "sunt veluti quaedam animi lux irradians conclusiones." Objectum integrum Logicae est igitur omne cognitum ad formam propositionis vel argumenti redactum, et hoc est *materia circa quam*; medium vero, seu *ratio sub qua*, sunt principia et leges, quibus Logica demonstrat et propugnat suas definitiones, divisiones, propositiones et sua argumenta.

3. Logica in S. Thomae schola vulgo definitur: scientia entis rationis directivi operationum intellectus; quod sic interpretari potest: Scientia formarum quibus exprimuntur conceptus et diriguntur operationes intellectus. (1)

Nihil igitur includit Logica de realitate tam objectiva, id est objecti cogniti, quam

subjectiva, id est subjecti cognoscentis, et consequenter nullo modo versatur neque circa substantias, neque circa earum proprietates et accidentia in quantum ens reale participant. Veritas etiam et falsitas in ea tantummodo ex parte formarum considerantur, ita ut Logica, quae tota est in syllogismo conficiendo, non *consequentis*, sed solius *consequentialiae* veritatem determinat. Logica igitur est mere formalis et ideo ejus objectum dicitur ens rationis. Excludit ergo, natura sua, multas quaestiones quae falso a quibusdam ei adscribuntur, ut theses de certitudine, de evidentiā de inventione sermonis, de natura et origine idearum, de motivis judicij, quae theses ad Anthropologiam pertinent.

Logica est simul scientia et ars; est scientia in quantum perspiciens naturam terminorum, propositionum, syllogismorum, cognoscit per causas leges juxta quas omnes adstruendae sunt logicales formae; est ars in quantum ope logicalium formarum dirigit operationes mentis. Ut scientia vocatur docens; ut ars dicitur utens.

4. Logica in tres partes dividitur sic dispositas; prima tractat de terminis; secunda de propositione; tertia de argumentis, quorum syllogismus est caqut et norma.

Haec divisio et distributio consona est formis logicalibus quae pendent a conceptibus quorum signa sunt, dum conceptus a mentis operationibus pendent. Tot igitur sunt logicales formae quot operationes mentis, et ordo operationum ordinem formarum determinat.

Operatio mentis triplex est: apprehensio, judicium, discursus. Apprehensio est operatio qua intellectus fertur simplici intuitu in suum objectum, de eo nihil affirmando vel negando. Judicium est operatio qua intellectus componit aut dividit, id est affirmat vel negat. Discursus seu ratiocinium est operatio qua intellectus ex uno vel pluribus judiciis aliud vel deducit, vel inducit. Harum autem operationum, prima ordinatur ad secundam, quia judicium non componit aut dividit, nisi post simplicem apprehensionem; secunda vero ordinatur ad tertiam, quia oportet quod, ex aliquo vero et evidenti judicio, cui intellectus assentit, procedatur ad certitudinem accipientam de aliquibus ignotis. Terminus autem est signum simplicis apprehensionis; propositio, judicium; syllogismus, ratiocinii.

Praefatus ardo aliter sic verificatur per ultimum finem Logicae, qui est syllogismus.

Etenim syllogismus, quum sit quoddam totum, cognosci non potest partibus ignoratis. Partes autem syllogismi, quaedam sunt propinquae ut propositiones, quaedam remotae ut termini qui sunt partes propositionis. Syllogismi notitia praesupponit igitur investigationem terminorum et propositionis.

PROPOSITIONES SEU CONCLUSIONES
DE LOGICA

IN GENERE PROPUGNANDAE.

1. ^{as} Logica artificialis vere est scientia.
2. ^{as} Logica artificialis utilis est ad omnes scientias, immo, necessaria ad comparandas scientias difficiles in statu perfecto.

[1] Logica definitur a Cicerone etymologice. (1 de finibus) Scientia rationalis, vel ratio disserendi (2 de Oratore:) a Roselli, ars bene disserendi, a Goudin; Logica, graece idem est ac *rationalis*: Dialectica vero idem ac *disputativa*: et utraque definitur: Philosophiae pars, quae mentem seu rationem dirigit in cognitionem veritatis. Eadem fere est definitio Wolfii et Iacquier: ab aliis dicitur ars cogitandi. Dividitur in naturalem et artificialem; et utraque in theoreticam seu docentem et practicam seu utentem. Vide Wolfium et Iacquier.

3. ^{as} Partes Logicae accipiendae sunt ex diversitate actuum rationis.
4. ^{as} Objectum formale Logicae est ens rationis, directivum trium mentis operationum. Circa tres primas, vide Roselli t. 1. quaest. 2. De 4^a vide Goudin log. maj. quaest. pream. concl. 2.

Prima Pars Logicae.

DE TERMINIS.

Terminus in genere est vox sic dicta quia propositionem terminat. Dividitur in terminum primae et terminum secundae intentionis. Prima intentio est apprehensio rei ut in se est, ut dum video hanc vel illam arborem, hoc vel illud animal; secunda intentio est, conceptus quem sibi format intellectus de re apprehensa, illam cum aliis comparando, ut intentio generis, speciei, etc.

Quae ad terminum spectant tribus sectionibus absolventur. In prima determinandae sunt variae species termini in se considerati, et eorum proprietates; in secunda, juxta ordinem consuetum et infra verificatum, tractabitur de terminis secundae intentionis, seu de praedicabilibus; in tertia de terminis primae intentionis, seu praedicamentis.

SECTIO PRIMA.

DE TERMINIS IN SE CONSIDERATIS, ET EORUM PROPRIETATIBUS.

§ 1. *De terminis in se consideratis.*

Intermino duo distinguuntur, materia, quae est littera termini, et forma, quae est signifi-

ficatio ejus. Ut materia et forma compositus, terminus est pars propositionis et dividitur in subjectum et praedicatum: subjectum est illud de quo praedicatum affirmatur vel negatur: praedicatum est illud quod affirmatur vel negatur de subjecto.

Respectu significationis et materiae simul sumptarum, terminus est: 1.º categorematicus seu simplex, quando per se aliquid significat, ut *homo*, *lapis*; 2° syncategorematicus, seu incompletus, quando non per se aliquid significat, sed solum alteri junctus, ut *omnis*, *nullus*, *aliquis*, 3.º mixtus, quando virtualiter utrumque praedictum continet ut *nemo*, id est *nullus homo*.

Respectu significationis tantum, terminus dividitur:

1.º In concretum et abstractum. Concretus dicitur quum significat, adjective formam in subjecto existentem, ut *album*; abstractus quum significat substantivae formam ab omni subjecto separatam, ut *albedo*.

2.º In connotativum, id est adjективum; et absolutum, id est substantivum.

3.º In universalem et singularem, quorum prior significat aliquid commune omnibus ejusdem speciei individuis, ut *homo*; posterior vero de uno tantum dicitur, ut *Socrates*.

4.º In univocum, analogum et aequivocum.

Univocus significat rationem aliquam in pluribus simpliciter eamdem, ut homo dicitur de omnibus qui naturam humanam habent.

Analogus significat rationem simpliciter diversam, sed secundum quid eamdem. Analogia duplex est, attributionis scilicet et proportionalitatis. Analogia attributionis in eo consistit quod attributum principaliter conveniens alicui subjecto, ut sanus dicitur de homine qui habet sanitatem, extendatur omnibus qui aliqualiter sanitati referentur, ut pulsus dicitur sanus quia sanitatem indicat; cibus, quia sanitatem conservat; medicamentum, quia sanitatem reparat. Analogia proportionalitatis in eo consistit, quod ratio proportionaliter in pluribus existens, eis juxta debitam proportionem attribuatur; eis *To esse*, seu *To ens* proportionaliter dicitur de substantia et accidente, nam substantia existit in se, accidens vero in alio.

Aequivocus significat res omnino diversas, ut canis qui dicitur de sidere, de pisce et de animale latrante.

Hae distinctiones sunt maximi momentis et qui non attente eas servit in errorem, incidit. Totus Spinosae pantaecismus ex eo provenit quod nivioce sumiht nomen sub-

stantiae, dum analogice tantum convenit Deo et creaturis. (2)

§ 2 *De proprietatibus terminorum.*

Quinque numerantur termini proprietates: suppositio, ampliatio, restrictio, alienatio et appellatio.

1. Suppositio definitur: positio termini loco sui significati, ut, quum dico: *homo est animal*, *To homo* ponitur pro re significata, non vero pro ipsa voce, sicut, quum dico: *homo est nomen*. Prior vocatur formalis, posterior vero materialis.

2. Ampliatio est extensio termini a minori, ad majorem suppositionem, ut in hac propositione: *justi in perpetuum vivent*, ubi terminus ille *justi*, qui solum supponere posset pro justis futuris, quod exigit tantum verbum *vivent*, extenditur ad supponendum pro justis qui modo sunt et fuerunt.

3. Restrictio ampliatione opponitur; est

(2) De terminis agit Divus Thomas in commentariis Arist. tam 1. Prior. cap. 1, quam in 1. Periherm. per totum, quod ultimum commentarium dignum plane est ut summo studio legatur. De eodem subjecto agit Roselli t. 1. part. 1^a Logicae c. 1, et Goudin log. min. part. 1. q. 1. per totum.

enim coarctatio termini a majori ad minorer suppositionem. In ista propositione, v. g.: *homo justus diligit Deum*, vox *justus* restringit suppositionem subjecti qui est *homo*.

4. Alienatio est usurpatio termini in sensu translatitio et metaphorico, ut dum Scriptura vocat Christum, *solem justitiae*.

5. Appellatio definitur, applicatio unus termini supra alium. In propositione enim praedicatum veluti applicatur subjecto, ut dum dico: *Deus est bonus*, *bonus* applicatur supra *Deum*.

Dividitur autem appellatio in materialem et formalem. In termino enim concreto duplex est significatum, materiale scilicet et formale. Formale est ipsa forma per terminum significata; materiale autem est subjectum habens talem formam; ut, in ista voce *homo*, humanitas est formale significatum, persona vero habens humanitatem est significatum materiale.

Appellatio formalis est, quando praedicatum cadit supra formale subjecti, ut dum dico: *medicus sanat*; non enim sanat, nisi formaliter, ut medicus. Appellatio materialis est, quando praedicatum cadit supra materiale subjecti; ut dum dico: *medicus cantat*:

non enim cantat formaliter ut medicus, sed ut musicus. (3)

SECTIO SECUNDA.

De terminis secundae intentionis, seu de praedicabilibus.

Sub dupli respectu, ut dictum est, Logica voces considerat: 1.º quatenus res ipsas exprimunt; 2.º quatenus significant puros conceptus mentis de rebus inter se comparatis. In priori casu voces primam intentionem, in posteriori vero secundam exprimere dicuntur.

Quidquid attribuitur actualiter huic vel illi subjecto vocatur *praedicatum*, sive sit primae, sive secundae intentionis terminus. Quum terminus non actualiter attribuitur, si est primae intentionis, *praedicamentum* dicitur, si vero secundae, *praedicabile* nuncupatur. Hujus differentiae ratio est quia prima intentio, ut substantia et accidentis, existit in rebus et illis realiter attribuitur, unde *praedicamentum* dicitur, scilicet quod

(3) Vide Roselli 1. p. cap. 9. 10. et 11. ubi agit de proprietatibus propositionum quae ex terminorum proprietatibus desumuntur.

est praedicandum; secunda autem intentio, ut genus et species, existit principaliter in mente et rebus intentionaliter attribuitur, unde praedicabile dicitur, id est quod praedicari possibile est.

Praedicabilium accurata notitia est preambulum necessarium ad cognitionem praedicamentorum. Praedicamenta enim juxta praedicabilia distribuntur et per ipsa determinantur. V. g. substantia, quod est primum praedicamentorum, dicitur *genus* quod dividunt immediate duae *species*, spiritus scilicet et corpus, et sic de aliis. Sciendum est igitur quid sint genus, species et alia praedicabilia, antequam de praedicamentis tractetur.

Juxta naturam omnibus praedicabilibus comunem vocantur universalia. Quaerendum est igitur 1.º quid sit universale in communi; 2.º quid in particulari; 3.º per quod unumquodque praedicabile constituatur in ratione universalis; 4.º quae sint ejus proprietates. (4)

(4) De praedicamentis agit Goudin log. min. p. 1, q. 1, art. 4, et 5. Et log. maj. p. 1, disp. 1, q. 1. Et Divus Thomas 1, q. 28, 1, c. et 2, c. sed praeципue in comment. Arist.

§ 1. *De universalibus in communi.*

Universale, sicut vox ipsa indicat, est unum versus alia, seu unum respiciens multa, et quadruplex est: in causando, in re praesentando, in essendo, in praedicando. Universale in causando est unum aptum causare multa, ut sol totius vitae corporeae excitator;—in re praesentando est unum multa re praesentans, ut idea architeci multas re praesentat domos;—in essendo est unum aptum inesse multis;—in praedicando est unum aptum praedicari de multis. Omissa universalis in causando et in re praesentando de quo nulla est quaestio, Philosophia agit tantum de universalis in essendo et in praedicando. Prius vocatur ontologicum, seu metaphysicum; posterius autem logicum. Universale ontologicum pertinet ad Anthropologiam, et in quaestione de natura idearum tractandum est. Hic tantum de universalis logico quaestio est. (5)

[5] De universalibus in communi agit D. Th. 1, q. 55, 4. ad prim, et item 1, q. 85, 2. ad secund, et 3. ad prim, et quart. Et Roselli t. 1, q. 6. Et Goudin log. maj. dispt. 1, q. 1. per totum. Et Iacquier p. 1, log. c. 2 art. 3.

§ 2. *De universalibus in particulari.*

Unum potest quinque modis inesse multis et praedicari de illis; ideo universale quintuplex est. Quidquid enim praedicatur de re aliqua, vel exprimit totam ejus essentiam (genus scilicet et differentiam, ut diximus in prolegomenis definitionem exponentes,) ut homo respectu Petri, et sic est *species*; vel exprimit id solum quod talis essentia commune habet cum aliis, et sic est *genus*, ut animal respectu hominis; vel exprimit id in quo talis essentia ab aliis differt, et sic est *differentia*, ut rationale respectu hominis; vel est aliquid consequens inseparabiliter essentiam, et sic est *proprium*, ut calor respectu ignis; vel demum contingenter advenit essentiae, et sic est *accidens*, ut color respectu luminis. Agemus 1.º de genere; 2.º de differentia; 3.º de specie; 4.º de proprio; 5.º de accidente. (6)

1. Genus definitur: unum aptum inesse multis specie differentibus et praedicari de illis in *quid incomplete*; praedicari in *quid*,

[6] De eis agit Roselli t. 1. q. 7 et Goudin log. min. p. 1. q. 1. a. 4. et Iacquier P. 1. log. c. 2. a. 2. et Wolfius in Logica p. 1. sect. 1. c. 2. a § 70 ad 76.

id est secundum essentiam, nam essentia est *To quid rei*, et ideo dicitur *quidditas*, praedicari *incomplete*, id est non secundum totam essentiam, nam genus exprimit tantum partem communiores essentiae.

Genus dicitur natura perfectibile, contrahibile et potentiale: perfectibile, quia est aliquid imperfectum quod perficitur per differentias supervenientes, contrahibile, quia est aliquid vagum et indifferens ad plures species; per differentias vero determinatur, potentiale, quia est in potentia ad differentias recipiendas. Idcirco, quamvis essentiam integrum non exprimat genus, tamen eam implicite significat, in quantum est totum potentiale, cum omnibus differentiis eum dividentibus relationem habens, easque generaliter indicans.

Genus dividitur: 1.º in supremum, subalternum et infimum: 2.º in remotum et proximum.

Genus supremum est illud quod omnia alia continet. *To ens* non est genus, ut infra explicabitur; ideo substantia est genus supremum.—Subalternum est illud quod infra et supra se habet alia genera, ut corpus quod supra se habet genus substantiae, et infra se genus organicum et genus inorganicum. Infimum illud est quod habet ge-

nus supra, sed non infra; ut animal respectu equi, nam habet supra se tria genera, sic ascendendo disposita: genus organicum, corpus, substantia, et infra se nullum.

Genus remotum dicitur illud, quod praedicatur de aliquo suo inferiore, mediante subalterno; sic substantia praedicatur de angelo mediante genere spirituali, ut: angelus est substantia spiritualis.—Proximum dicitur illud quod immediate praedicatur de aliquo suo inferiore, et sic substantia est genus proximum corporis et spiritus.

2. Differentia definitur: unum aptum inesse multis et praedicari de allis *in quale quid incomplete*; praedicare *in quale* id est adjective, seu ut scholastici loquuntur, *connotative*: nam dum genus exprimit partem communem essentiae per nomen substantivum, ut *animal* in definitione hominis, differentia partem specialem ejusdem essentiae per nomen adjективum exprimit, ut, in eadem definitione, *rationale*. Quantum ad *quid incomplete*. sensus patet ex modo dictis. et ex quibus dicta sunt in explicatione generis.

Differentia, de qua hic agitur, est propriissima et essentialis, nam sumitur ab essentia rei, ut *rationalitas* per quam homo a bruto essentialiter differt. Differentia dici-

tur propria quum sumitur a proprietatis rei, ut haec et illa planta differunt virtutibus suis. Differentia dicitur communis quum sumitur ab accidentibus, sic homo sanguis differt ab aegro. Hujusmodi differentiae ad scientiam proprie dictam non pertinent, cui tantum inservit differentia essentialis.

Differentia dividitur: 1.º in supremam, ut spirituale et corporeum, quae sunt supremae differentiae dividentes substantiam: 2.º in infimam, quae nullam infra se agnoscit, ut rationalitas respectu animalis, 3.º in subalternam, quae mediat, ut organicum et inorganicum, ad differentias subalternas substantiae pertinentes, nam dividunt corpus quod dividit substantiam; et rursus dividuntur: organicum, in animal et plantam; inorganicum, in minerale et metallum. Quae differentiae secundum gradum subalternorum occupant in genere substantiae, et ad infimas immediate junguntur, ut animal rationalitati.

3. Species fit ex genere et differentia, et definitur: unum aptum inesse multis numero differentibus, et praedicari de illis *in quid complete*: id est per modum praedicati substantivi totam essentiam rei exprimitis; ut *homo* in ista propositione: Socrates est homo; nam homo idem sonat ac animal ra-

tionale, quod per genus proximum et differentiam proximam Socratis essentiam determinat. Nota est enim haec definitio: Homo est animal rationale.

Vox *species* sumitur adhuc pro pulchritudine, pro figura et apparentia rerum, et pro repraesentatione seu similitudine. Unde imagines rerum in sensibus, et formae eorum spirituales in intellectu receptae, illae, species sensibiles, hae vero, species intelligibles vocantur, de quibus tractatur in anthropologia.

4. Proprium est quod causatur a principiis essentialibus rei, et ad illa consequitur. Sicut ergo res non potest spoliari a sua essentia, ita quoque non potest spoliari a suis proprietatibus. Et sicut quaelibet res habet specialem essentiam ab omnibus aliis distinctam, ita quoque et proprietates sibi soli convenientes. Ideo proprium dicitur quod convenit omni (qui essentiam habet,) soli et semper. Trata exempla proprii sunt *To ride*, seu, ut aiunt, *risibilitas in homine, hinnilitas in equis, etc.*

Proprium definitur: unum aptum inesse multis et praedicari de illis *in quale necesse* *sario*; id est adjective et tanquam essentiae necessaria sequela. (7)

(7) Proprium quatuor modis apud Porphyrium dicitur: 1. quod *soli* alicui speciei convenit.

5. Accidens duplex est: aliud ontologicum, aliud logicum dicitur.—Ontologicum est vel spirituale, ut scientia, vel materiale, ut omne quod substantiam corpoream induit et sensibus manifestum est, ut extensio tangibilis, color, sapor, etc.—Logicum paulo latius sumitur pro omni eo quod non est cum essentia necessario coniunctum. Sic etiam privationes dicuntur accidentia logica, ut cæcitas dicitur accidens oculi, tenebræ accidens aeris. Ipsæ etiam denominationes extrinsecæ dicuntur accidentia logica, ut, v. g. videri et non videri respectu parietis, sciri et nesciri respectu objecti.

Accidens ontologicum dicitur ens in alio subsistens, scilicet in subjecto, per oppositionem substantiae quæ in se, non in alio subsistit, et est subjectum accidentis. Accidens istiusmodi est philosophice maximi momenti, et de eo accurate tractabitur, tum proxime in praedicamentis, tum in anthropologia tum, in metaphysica.

Accidens logicum recte definitur: unum

non omni; ut homini soli, non omni conveni, esse medicum; 2. quod convenit omni speciei sed non soli, ut homini esse bipedem; 3. quod soli speciei, et omni, sed non semper convenit, ut vigilare et dormire soli quidem animali, sed non semper convenit. 4. quod omni speciei, soli ac semper convenit, ut rationalitas homini et proprium hoc modo sumptum est *quartum praedicabile*.

prædicabile de multis *in quale contingenter*; prædicatur *in quale*, scilicet per nomen adjективum, et *contingenter*, id est tanquam possibiliter præsens vel absens salva rei essentia; intellige de absentia vel reali, ut pallor et rubor possunt abesse realiter a vultu; vel de absentia logicali, ut nigredo et albedo possunt abesse ab Æthiope et cygno; possumus enim per intellectum removere nigredinem ab Æthiope et albedinem a cygno, salva utriusque essentia. (8)

§ 3. De respectu secundum quem unum quodque prædicabile constituitur in ratione universalis.

1. Genus constituitur universale per respectum ad omnia inferiora quæ naturam ejus participant, tum species, tum individua quæ in specie continentur.

2. Differentia non constituitur universalis per respectum ad speciem, cuius est pars determinativa et, ut aiunt, actuativa, sed per respectum ad inferiora speciei, scilicet ad individua. Ut *rationale* non est universale per respectum ad hominem in communi, sed per respectum ad Petrum, Paulum, etc.

Notandum est quod genus et differentia sumuntur proxime a tota rei entitate; genus,

(8) Vide Goudin Log. Maj. part. 1° disp. 1° q. 2, per totum.

secundum id quod est in ea commune potentiale et determinabile; differentia secundum id quod est in ea speciale, actuale et determinatum.

3 Species non constituitur formaliter universalis per respectum ad genus cui subjicitur, sed per respectum superioritatis ad individua.

Individuum est correlativum speciei, si- cut subditus est correlativum superiori. Unde definitur individuum, quod ultimo speciei subjicitur, vel, id quod de uno tantum prædicatur, ut Petrus, Socrates, Plato. Septem proprietates amumerat Porphyrius, quarum collectio perfecte individualitatem determinat, et quæ istis versiculis exprimuntur:

Forma. figura. locus. tempus. cum nomine sanguis.

Patria, sunt septem quae non habet unus et alter.

Per formam intelligitur complexio; per figuram, linea menta vultus; per locum et tempus ea pars terrae et temporis, in qua quis natus est; per nomen, proprium cuiusque vocabulum; per sanguinem, familia et parentes; per patriam, sua gens vel natio.—De individuo et principio individuationis, alia majoris momenti suo loco dicentur.

Hic notandum est quod genus non potest salvari in unica specie bene tamen species in unico individuo. Ut enim ait S. Thomas (1. Post. Analy. lec. XII.): «Non est possibile